

Almanya'daki Devlet Okullarında 'İslam Din Dersi' Sorunu ve Çözüm Arayışları

Yusuf Adıgüzel*

Özet

Hristiyanlığın hakim olduğu bir toplumda büyüyen müslüman çocukların, kendi din ve kültürlerine uygun biçimde yetişebilmeleri ve yaşadıkları topluma uyumları için nasıl bir dini eğitim almaları gerektiği sorunuyla, Almanya'daki cemaatler ve sivil toplum kuruluşları kadar, Türkiye ve Almanya devletleri de yakından ilgilenmektedir. Bir milyona yakını öğrenci olmak üzere, sayıları 4 milyonu aşan Almanya'daki müslümanlar, kültürlerinin ana unsurlarından biri olan dinlerini yeni kuşaklara öğretebilmek için okullardaki zorunlu dersler kapsamında İslam'ın okutulmasını istemektedirler. Almanya'nın farklı eyaletlerinde geçici ara formüller üretilirken, soruna genel bir çözüm getirmek isteyen Alman Hükümetleri, müslüman cemaatlerin katılımları ile "İslam Konferansları" organize etmektedir.

Bu çalışma, Federal Almanya'daki devlet okullarında Almanya Anayasasının öngördüğü zorunlu 'din dersi'nin müslüman çocuklar için nasıl ve kim tarafından verileceği sorunuyla ilgili çözüm arayışlarını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Almanya'daki Türkler, Din Dersi, Almanya İslam Konferansı.

**The Questions Of Islamic Religious Class In Public Schools In Germany
And Solution Efforts**

* Dr. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü.
yusufadiguzel@yahoo.com

Abstract

Besides Islamic societies and NGOs in Germany, the states of Turkey and Germany are also closely involved in the question of what kind of religious education Muslim children growing in a Christianity-dominant society should be given so that they can be brought up both in compliance with their own religious and cultural values and in such a way as to adjust to the society they are living in. Over four million Muslims in Germany, about one million of whom are students, demand that Islam should be taught as one of the compulsory courses in schools in order for the new generations to learn about their religion, which is one of the main constituents of their culture. While temporary solutions have been employed in various German states, German governments trying to provide a general solution to the problem have been organizing "Islam Conferences" attended by Muslim societies.

The present study deals with solution efforts being made to solve the problem of how and by whom the "religious education", required to be compulsory for public schools in Federal Germany by the German Constitution, is to be carried out for Muslim children.

Keywords: *Turks in Germany, Religious Instruction, German Islam Conference.*

1. GİRİŞ

Türkiye'den Almanya'ya kitlesel işgücü göçü, 1961 yılında iki ülke arasında imzalanan anlaşma ile başlamıştır. Başlangıçta hem göçmen işçiler, hem de taraf devletler için kısa süreli olarak planlanan bu göç, çalışma ve oturma izinlerinin her iki yılda bir uzatılması ile sürekli hale gelmiştir. Almanya'nın yeni işçi alımını durdurmaya başladığı 1973 yılından itibaren "göçmenlik", 80'li yılların sonundan itibaren ise "kalıcılık" fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır. (TİSK, 2006). Bugünlere gelindiğinde ise artık "misafir işçiler" in yerini, sayısı 2 milyon 812 bine ulaşan, bazı Avrupa Birliği ülkelerinden daha büyük bir Türkiye kökenli nüfus almıştır. (Smith ve Eade, 2009).

Hristiyanlığın hakim olduğu bir toplumda büyüyen müslüman çocukların, hem kendi din ve kültürlerine uygun biçimde yetişebilmeleri, hem de yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmeleri için nasıl bir dini eğitim almaları gerektiği Almanya Türkleri kadar Türkiye ve Almanya devletlerini de yakından ilgilendirmektedir. Ancak aradan geçen 50 yıla rağmen müslüman çocukların Alman Anayasası'nın öngördüğü din eğitimi konusunda çok fazla ilerleme sağlanamamıştır.

Almanya'da yaşayan Türkler ve Müslüman topluluklar için İslam din derslerinin işlevsel hale gelmesi ve amacına uygun olarak yürütülmesi önem arz etmektedir. Bu konuyla ilgili Almanya müfredat programlarını yürüten Ses Landesinstitut görevlisi Dr. Gebauer, İslam Din Dersinin pedagojik amaçlarını şöyle açıklıyor: “Bu dersin üç temel ödevinin olduğunu; birincisi Almanya’da doğan Müslümanlara tarihlerinde, ahlaklarında ve dinlerindeki İslam geleneği aktarmak, ikincisi, seküler ve Hıristiyan kültürün hakim olduğu bir ülkede Müslüman olarak yaşamak için bireye yardımcı olmak, üçüncü olarak da Müslüman ve Hıristiyanlar, özellikle de Türkler ve Almanlar arasında eşit haklar, barış ve karşılıklı anlayış, saygı ve hoşgörü içinde iyi bir birlikte yaşamanın gerçekleşmesinde katkıda bulunmak” (Genç, 2004:104). Her din mensubu kendi dini inancını öğrenebileceği ortam ve imkanlara sahip olmalı ve yaşadığı ortamda kendisine bu fırsat sağlanmalıdır. Bu gereksinimin giderilmesi önemli olduğu gibi ondan daha önemlisi doğru ortam ve metotla verilmesidir.

Almanya Türkleri yeni nesillerin dini eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilmek için cami dernekleri başta olmak üzere çeşitli örgütlenmelere gitmişlerdir. Ancak bu tür sivil girişimler, yaptırımı olmayan, gönüllülük ve boş zaman değerlendirme olarak görüldüğü için buralarda yeterli ve verimli bir dini eğitim verilememektedir. Devlet okullarında zorunlu din dersleri kapsamında İslam din dersi okutulabilmesinin önündeki muhatap ve müfredat engellerinin aşılabilmesi için Alman Hükümeti tarafından Almanya İslam Konferansı organize edilirken,¹ müslüman cemaatler ve sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından da çalışmalar sürdürülmektedirler.

Federal Almanya Anayasası'nın 7. maddesine göre din eğitimi resmi okullarda mecburidir. Eyaletler, anayasanın bu maddesine dayanarak resmi okullarda kiliselerin öncülüğünde din derslerini verirken, müslüman öğrencilerin kendi dinlerini öğrenebilmeleri önünde hâlâ önemli engeller bulunmaktadır. (Başkurt, 1995:33). Bu engellerin başında Alman resmi makamları tarafından öne sürülen iki temel argüman gelmektedir. Bunlardan birincisi müslümanların çoğunluğunu temsil edecek bir muhatap cemaat sorunu, diğeri ise verilecek İslam dersindeki bazı hükümlerin Alman Anayasası'na aykırı olarak görülmesidir. (Aşıkoglu, 1993:28-29).

1- Alman İslam Konferansı'nın, Alman devlet makamları ve Almanya'da yaşayan Müslümanlar arasındaki en önemli iletişim platformu olduğu vurgulanmaktadır. Alman Devleti, ülkedeki sayıları yaklaşık 4 milyon olan müslümanların topluma uyumlarını kolaylaştırmak, Anayasa'nın öngördüğü zorunlu din dersleri konusundaki muhatapı belirleyebilmek, radikalleşmenin önüne geçmek ve toplumsal birlikteliği sağlamak gibi amaçlarla, farklı etnik toplumlardan cemaatler ve STK'ların katılımları ile Alman İslam Konferansı organize etmektedir. İlki 2006 yılında oluşturulan bu konferansın ikincisi 2010 yılında Federal İçişleri Bakanı Thomas de Maizière başkanlığında toplanmıştır. <http://www.deutsche-islam-konferenz.de>, 01.09.2010'da girildi.

Türkiye'ye geri dönüş mitinin bitmesinden önce Almanya'daki eyaletlerin tamamına yakınında, Ana Dili Tamamlama Dersi'nin bir parçası olarak, branş öğretmenleri tarafından olmasa bile, Türk öğretmenler tarafından Türkçe dersi kapsamında din dersleri verilmekte idi. Ana Dili Tamamlama Derslerinin neredeyse tamamen ortadan kalkmasıyla, Türk çocuklarının okullarda din eğitimi alma olanakları da kalmamıştır.

2. “İSLAM DİN DERSİ” SORUNU

Federal Göç ve Mülteciler Dairesi tarafından 2009 yılında yapılan “Almanya'da Müslümanların Yaşamı” (Muslimisches Leben in Deutschland) araştırmasına göre, Almanya'da 3,8 ile 4,3 milyon arasında Müslüman yaşamaktadır (Haug ve diğ., 2009: 11). Almanya nüfusunun yüzde 4,6 – 5,2'sini meydana getiren Müslümanların yüzde 45'i Alman vatandaşlığına geçmiştir. 49 farklı ülkeden yaklaşık 6 bin Müslümanın katıldığı bu araştırmaya göre, Türkiye'den gelenler Almanya'daki Müslümanların yüzde 63'ten fazlasını meydana getirmektedir. (Halıcı, 2009). Ancak İslam henüz Almanya tarafından resmi din olarak tanınmış değildir.

Alman okullarında İslam Din Dersi verilmesi Almanya için bir görev olduğu gibi, müslüman çocuklar için de anayasal bir hak. Ana Dili Tamamlama Dersleri kapsamında verilen dersler anayasa ile güvence altına alınan Din Dersini (Religionsunterricht) karşılamamaktadır. Ayrıca bu derslerin verilmesi ile ilgili Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan “Ana Dili Dersi İçinde İslam Din Bilgisi” raporuna göre bu dersler içinde “iman” öğretilmeyeceği belirtilmektedir. (Ekin, 2000:6). İslam din dersleri, derse katılan öğrencilerin İslam inanç, ibadet, ahlak ve muamelatla ilgili bilişsel ihtiyaçlarını karşılamasının yanında, öğrencilerin dini duyguları yaşamalarına, dini inanç ve tutumlar kazanmalarına da yardımcı olmalıdır (Genç, 2004:103).

Türkiye Araştırmalar Merkezi (TAM) Başkanı Faruk Şen imzasıyla 12 Mayıs 1999 tarihinde Die Zeit gazetesinde yer alan bir makalede, genellikle okul sonrasında verilen ve katılımı serbest olan anadil dersleri içinde verilen dini bilgilerin yeterli olmadığı, İslam din dersinin, Hristiyanlık dersiyile aynı haklara sahip olması ve düzenli biçimde normal okul müfredatı içinde verilmesi gerektiği dile getirilmiştir. (Şen, 1999). Şen makalesinde, din derslerinin Almanca verilmesi gerektiğini, öğretmenlerin de Alman üniversitelerinde okumuş göçmenlerden oluşmasının uygun olacağını dile getirmektedir.

Şen'in idealize ettiği “Almanya'daki üniversitelerde okumuş formasyon sahibi göçmenler tarafından Almanca verilecek din dersi” için Almanya'daki üniversitelerde “İslam İlahiyatı Kürsüsü” bulunması gerekmektedir. Almanya'da bu konuyla ilgili tartışmalar 1970'li yılların sonuna doğru devlet okullarında İslam din

(bilgisi) dersinin verilmesinin gündeme getirilmesiyle başlamış olup halen devam etmektedir. (Kılıçarslan, 2010). Ancak Almanya'da Hristiyanlığın Protestan ve Katolik mezheplerine yönelik 40 adet İlahiyat Fakültesi bulunurken, bir tane bile İslam İlahiyat Fakültesi açılması henüz mümkün olmamıştır. (Küçükcan, 2009: 308).

Alman hükümetleri okullarda İslam Din Dersi'nin ne şekilde verileceği ile ilgili olarak uzun süredir yöntem arayışlarını sürdürmekte ve bazı hazırlıklar yapmaktadır. Federal Alman Anayasası ve eyaletlerdeki kanunlar okullardaki din derslerinin verilmesini ve bu dersi verecek öğretmenlerin seçimini dini cemaatlere bırakmakta ve onların görüşlerinin alınmasını şart koşmaktadır. (ATİB, 2000:14). Din dersi, devletin denetimi ve gözetimi altında olur, ancak dersin programı ve öğretmenleri ile ilgili son sözü ilgili dinin temsilcisi kurum verir. Din dersi seçilerek okunduğu için mezhebe dayalı (confessionelle) bir derstir ve (Protestan Din Dersi, Katolik Din Dersi ve İslam Din Dersi gibi) seçilen dinin adı ile anılır. Bunun anlamı, bu ders, seçilen dini benimsetmeye ve sevdirmeye yönelik bir içerik ve yöntemle işlenebilir (Genç, 2004:101). Hristiyanlara, Yahudilere ve dini cemaat statüsü verilen diğer dini inanış mensuplarına yönelik din dersleri, söz konusu dini cemaatlerin kontrolü altında verilebilmektedir.

Hristiyanlardan sonra ikinci büyük dini topluluğa sahip olan sünni müslümanların herhangi bir kuruluşu din cemaati olarak tanınmamış iken, alevilere cemaat statüsü tanınarak bu hak verilmiştir. Türkiye kökenli alevi cemaati din derslerinin kendi inançlarına göre Almanca olarak verilmesine katkı sağlayabilmektedir. (Kaplan, 2008). Kuzey Ren Vestfalya (NRW), Bayern, Hessen ve Baden Württemberg Eyaletleri 2005 yılından itibaren Alevilik dersleri için hazırlanan programı kabul edeceklerini açıklamışlardır.

Almanya'daki önemli çatı kuruluşlardan biri olan Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB) tarafından Almanya'daki din dersleri ile ilgili hazırlanan bir çalışmaya göre, Almanya, İslam din derslerinin okullarda Almanca olarak, hatta Alman öğretmenler tarafından verilmesini istemektedir. (ATİB, 2000:14). ATİB'e göre, böyle bir ders ile iman esaslarından yoksun, sadece temel dini bilgilerin verileceği bir program hedeflenmektedir. ATİB'e göre, Alman Anayasası'nın tanıdığı din dersi hakkının müslümanlar tarafından kullanılmasını, "İslam'ı resmi din olarak kabul etmeyerek" ve "hiçbir müslüman teşkilata 'dini cemaat' statüsü vermeyerek engelleyen Alman Devleti ile, dersin içeriğinin ve dilinin tartışılması ayakları yere basmayan bir tartışmadır.

2,8 milyonu Türkiye kökenli olmak üzere, 4 milyon civarındaki müslüman nüfus içinde 900 binden fazla eğitim çağında çocuk bulunmaktadır. Bu çocuklara Alman Anayasası'nın öngördüğü "inanca dayalı düzenli bir din dersinin bir din

cemaati gözetiminde verilebilmesi için” 4 bin-4 bin 500 öğretmen kadrosuna ihtiyaç duyulmaktadır. (Köktaş, 2006:129).

Alman okullarında Hristiyan din derslerini veren Alman öğretmenlerin din eğitim görmüş olmaları ve kiliselerden din dersi verebileceklerine dair sertifika almış olmaları gerekmektedir. Benzer şekilde İslam Din Dersi'ni verecek kişilerin de en azından İslam İlahiyatı formasyonu almış olmaları gerekmektedir. Oysa 1990 yılı rakamlarına göre Türkiye'den gönderilen 729 öğretmen içinde branşı din dersi olan öğretmen sayısı sadece 6'dır. (Aşıkoğlu, 1993:46).

3. “İSLAM DİN DERSİ” SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ KAPSAMINDA ALMANYA İSLAM KONFERANSI

Alman Devleti ülkelerinde yaşayan milyonlarca Müslüman'ın varlığına rağmen, dini ihtiyaçlarının karşılanması ve dinlerinin yeni kuşaklara öğretilmesi noktasında henüz ciddi bir program geliştirememiştir. Devlet, din ve inanç gruplarının/cemaatlerin kendi kurumlarını kendilerinin oluşturmalarını tercih etmektedir. Almanya'daki Türkler de bu temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere camiler, dernekler, vakıflar, kurslar ve eğitim kurumları oluşturmuşlardır. (Küçükcan, 2009:308). Çoğunluğu Türklerin kurduğu teşkilatlar olmak üzere, Almanya'da bir çok dini cemaat “İslam din derslerinin program ve amaçlarını belirleme” konusundaki Federal Anayasa'daki yetkiyi elde etmek üzere çalışma yapmaktadır. 900'e yakını Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'ne (DİTİB) bağlı olmak üzere, Almanya'da 3 bine yakın cami derneği bulunmaktadır.² (Adıgüzel, 2004: 85; DİTİB, 2010) Ancak henüz bu kurumsallaşmalar Alman idaresi nezdinde yeterli görülmemiş ve hiçbirine “dini cemaat” statüsü tanınmamıştır.

Almanya'da devlet ve dini topluluklar arasındaki ilişkiler, eyaletler arasında kısmen farklılık arz etse de, federal ve eyalet anayasalarında mutlaka yer almaktadır. (Kılıçarslan, 2011). Almanya'da Anayasa(lar), devlet ile dini cemaatlerin ayrıştıkları, ama aynı zamanda işbirliği içinde oldukları bir sistem öngörmektedir. İnsanların dini ihtiyaçlarının tatmin edilmesi için bu işbirliğinin zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. (Köse ve Küçükcan, 2008:48). Anayasa'nın 7. maddesinin 3. fıkrasının 2. bendine göre devlet ve cemaat işbirliğinin oluşturulabilmesi için, cemaat topluluğunun temsili konusunda açık kurallar bulunmalıdır. Resmi okullarda İslam Din Derslerininin başlatılabilmesi için ana kriter “bir dini cemaatin” bulunması ve bu cemaatin resmi makamlarla “muhatap olacak organ ve kişileri” belirlemiş olması gerekmektedir.

2- T.C. Berlin Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri ve DİTİB Genel Başkanı Sadi Arslan, 2007 yılı itibariyle Almanya'da DİTİB'e bağlı 897'in üzerinde dernek ve bu derneklere görev yapan 700'ün üzerinde din görevlisi bulunduğunu ifade etmiştir. www.ditib.de, 12.07.2010'da girildi.

Muhatap sorununu çözmek ve Müslümanlar arasında ortak çalışmalara ivme kazandırmak üzere dört büyük İslami çatı örgütü (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği - DİTİB, İslam Konseyi, İslam Kültür Merkezleri Birliği -VIKZ ve Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi-ZMD) biraraya gelerek Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland-KRM)'ni kurarak ortak çalışma kararı almışlardır. Alman hükümeti tarafından kurulan ve Eylül 2006'da ilk kez Federal İçişleri Bakanı Dr. W. Schäuble başkanlığında toplanan Alman İslam Konferansı'na davet edilen bu örgütler, konferanstan yaklaşık 8 ay sonra biraraya gelerek böyle bir platform oluşturmuşlardır. (IGMG, 2007)

Alman Hükümeti İslam Konferansı marifetiyle müslümanlarla resmi bir diyalog içine girmeye çalışırken, Müslümanlar da “Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi” ile muhatap sorununu çözmek üzere bir alternatif oluşturmaya doğru adım atmışlardır. Zira Federal Hükümet, resmi okullarda Anayasal bir zorunluluk olan din derslerinin müslümanlarca talep edilmesi durumunda “muhatap” sorununu gerekçe göstermektedir. Ancak bu sorunun ne tek tek çatı kuruluşların muhatap alınarak ne de böyle bir oluşumla çözülemediği sonradan görülmüştür.

Birinci Almanya İslam Konferansı'na beş müslüman kuruluş temsilcisi yanında 10 sivil şahıs davet edilmiş, bu durum müslüman kamuoyunda tartışmalara sebep olmuştur. Bunun temel nedeni, hükümetin ajandasına aldığı konular Anayasa'ya göre örgütlü müslümanlarla çözülebilecek sorunlardı, ancak örgütlü müslümanlarla örgütsüz şahıslar aynı ağırlıkta söz hakkına sahip kılınarak bir eşitsizlik yaratılmıştı. Ancak bu tartışmaların gölgesinde kalmasına rağmen, Birinci İslam Konferansı'nın devam etmesine karar verilmiş ve 2010 yılında ikincisi gerçekleştirilmiştir. (DIK, 2010)

15 müslüman, 15 eyalet ve hükümet temsilcisi tarafından oluşan katılımcılar arasında Aleviler de bir İslamî toplum temsilcisi olarak davet edilmiştir. Ancak diğer taraftan da Alevileri temsilen toplantıya katılmakta olan AABF'nin (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) aynı zamanda dini cemaat olma statüsüne de sahip bulunmaktadır. Hükümet değişikliğinden sonra içeriği ve davetlileri yeniden gözden geçirilerek aynı partinin (CDU-Hristiyan Demokratlar) yeni İçişleri Bakanı 17 Mayıs 2010 tarihinde yaptığı ilk toplantıya İslam Konseyi (Islamrat) örgütünü davet etmemiştir. Zira İslam Konseyi'nin üyelerinden biri de IGMG (İslam Toplumu Milli Görüş) olup, o tarihlerde bu kuruluşun yöneticilerine yönelik yürütülen soruşturma devam etmekteydi. (Külahçı, 2010). Bakan, İslam Konseyi'nin toplantıya dahil edilmemesini geçici bir karar olarak açıklamış ve soruşturma sonuçlandıktan sonra yeniden katılmak kaydıyla yerlerinin boş tutulacağını açıklamıştı. Ancak kuruluş yetkilileri bu teklifi reddederek, katılmayacaklarını açıklamışlardır. Bu açıklama

üzerine İslam Konseyi, KRM'nin diğer üyelerinin de katılmama kararı almasını beklediysen de aralarında Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB) ve Arap kökenli kuruluşların yer aldığı Almanya Müslümanlar Konseyi (ZMD) dışında kalan DİTİB ve VIKZ, toplantıya katılmaya devam edeceklerini, diğer iki kuruluşun katılmama kararına saygı duyduklarını açıklamışlardır. (Kızılkaya, 2010).

İkinci Alman İslam Konferansı'na Türklerin ağırlıklı oldukları STK'lara ek olarak Boşnak ve Fas Müslümanlarının temsilcileri de davet edilmiştir. Birinci Alman İslam Konferansı'nda İslam derslerinin başlatılabilmesi için izlenecek yollar tartışılmış ancak somut sonuçlar elde edilememiştir. Birinci Almanya İslam Konferansı bağlantılı olarak bazı eyaletlerde, örneğin Aşağı Saksonya (Niedersachsen) ve Bavyera'da okullarda deneme amaçlı olarak, mezheplere yönelik İslami din dersleri verilmeye başlanmıştır.

4. TÜRKÇE DİN DERSİ TARTIŞMALARI

2006'dan sonra toplanan Almanya İslam Konferansı'nda muhatap arayışları ve dersin içeriği tartışılırken, 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar bu derslerin ana dilde verilip verilmeyeceği Almanya'daki Türklerin gündemini meşgul etmiştir. Bu tartışmaların odağında, bu derslerin henüz kendi dil dağarcığını oluşturmamış ve Hristiyanlık teolojisi terimlerini kullanmak durumunda olan müslüman çocukların, Almanca dilinde İslam teolojisi yapmalarının sakıncalarından ürkmelerinin yer aldığı söylenebilir.

Alman makamları ile birlikte birçok Türk Sivil Toplum Kuruluşu (STK) da İslam din dersinin Türk çocuklarına Almanca verilmesi gerektiğini savunmaktadır. İslam din derslerinin Almanca verilebilmesi için bu konuda yetişmiş, eğitim ve pedagojik formasyona sahip insanlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu alanda kalifiye elemanların yetişmesi için ise Alman üniversitelerinde Almanca İlahiyat Fakültelerinin kurulması gerekmektedir. Almanya bir taraftan Almanca İslam dersini savunurken, diğer taraftan İlahiyat Fakülteleri açılmasına soğuk bakmaktadır.

Alman okullarında din dersinin Almanca verilmesi gerektiği konusunda neredeyse bir fikir birliğine varılmıştır. Ancak dinini anadilinde öğrenen çocukların mevcut durumda tek imkanları cami kurslarıdır. Bu kurslara katılım ise sadece yüzde 20 civarındadır.

Almanya'nın bazı eyaletlerinde Ana Dili Tamamlama Dersi içinde din bilgisi de verilebilmektedir. Ancak bu eğitim, insanların yalnızca bir kaç yıl kalacağı düşünülerek tekrar ülkelerine döndüklerinde günlük çekmemeleri için verilen ve göçmenlere “Gastarbeiter-misafir işçi” olarak bakıldığı dönemden kalma bir uygulamadır. (Rohe, 2005:103; Graf, 2005:204). Şartlar değişmiş, “geri dönüş” miti

bitmiş ve artık kalıcılık kesinleşmiştir. Bu yüzden dersin cazibesi kalmamış ve sadece öğrencilerin yüzde 10'unun tercih ettiği bir duruma gelmiştir. Bu dersler içinde verilen din bilgisinin de ne kadar sağlıklı olacağı ayrıca düşünülmelidir. Zira bu dersin öğretmenleri farklı branşlardaki kişilerdir. (Rohe, 2005:104). Ayrıca içinde din-kültür konularını da barındıran bu tür bir anadil dersi verilmesi Federal Alman Anayasası'nın "bütün öğrencilere eşit derecede eğitim verilmesi" ilkesine de aykırı görülmektedir. (Graf, 2005:2004).

Halen Nürnberg Eyalet Yüksek Mahkemesi Hakimi olan Rohe, din dersinin Almanca olmasının Almanya için olduğu kadar, Türkler için de zorunlu bir durum olduğunu söylemektedir. Rohe'ye göre "Müslüman çocuklar, hangi kökenden olursa olsun, dinleri hakkında konuşabilmeliler. Bir bayram kutlandığında, bu bayramın dinleri hakkında veya kültürleri açısından ne anlam ifade ettiğine onlar da katkıda bulunabilirler. Almanya'da yaşayanlar bunu ancak Almanca yapabilirler. Çünkü Almanyada yaşayan ikinci, üçüncü, dördüncü kuşaklar çok iyi Türkçe bilmemektedirler. (Rohe, 2005:105).

Almanya'daki DİTİB'e bağlı camilerde ve cami derneklerinde Türkiye'den gönderilen din adamları görev yapmaktadır. Üçüncü kuşak Türklere Türkçe dini bilgiler veren bu DİTİB görevlileri de din derslerinin "Almanya'da yetmiş öğretmenler tarafından Almanca olarak verilmesine karşı çıktıkları" gerekçesiyle Almanya tarafından uyuma engel olarak değerlendirilebilmektedir. İddialara göre, Türk çocuklarının anadilde aldıkları takviye derslerde başarı sağlanamamakta ve bu dersler entegrasyonu engelleyici bir etki yapmaktadır. (Staudacher, 2004). Oysa DİTİB şu an itibarıyla din derslerinin Almanca verilmesini savunan kurumların başında gelmektedir.

2000 yılında TAM tarafından yapılan bir araştırma, Almanya'daki Türklerin yüzde 64,8'inin din derslerinin Türkçe verilmesini, yüzde 23,5'inin ise Almanca verilmesini istediklerini ortaya koymuştur. Yine bu araştırmaya katılanların yüzde 52'sinin görüşüne göre "din dersleri Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin görevlendirdiği kişiler tarafından verilmelidir". (Abadan-Unat, 2002:247).

Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar ile, Almanya'daki Türk çatı örgütlerinin yöneticilerinin görüşleri arasında büyük bir tezat bulunmaktadır. Çatı örgütü yöneticileri din derslerinin Almanca verilmesi gerektiğini savunurken, TAM araştırmasına göre bu örgütlerin üyeleri veya Almanya'da yaşayan diğer Türkler, Türkçe verilmesini istemektedirler. 2004 yılında yapılan bir araştırmada Türk Çatı Örgütleri Başkanlarına din dersinin hangi dilde verilmesi gerektiği sorusu sorulmuştur. Türk Federasyon (Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu) dışındaki çatı örgütlerin tümü İslam Din dersinin Almanca verilmesini savunmuştur. Her bir çatı

örgütünün kendisine göre gerekçeleri olmakla birlikte, temel olarak öne sürülen gerekçe, “Almanya okullarında ancak Almanca eğitim verilebileceği, Türkçe konusunda ısrar edilirse din eğitimi hakkının hiçbir zaman alınamayacağı” iddiasıdır. (Adıgüzel, 2004:107).

İslam din dersinin Almanca verilmesini savunanların bir diğer argümanı da müslümanların çoğunluğunu Türk kökenlilerin oluşturmasına rağmen çok farklı etnik kökenden müslümanın bu ihtiyaca sahip olmasıdır. Almanya'da yaklaşık olarak 50 farklı ülkeden müslüman göçmenler bulunmakla birlikte Türkler dışındaki en büyük kitleyi Bosna-Hersekliiler (200 bin), İranlılar (100 bin), Faslılar (80 bin), Afganistanlılar (70 bin) oluşturmaktadırlar. (Haug ve diğ., 2009: 63).

Din derslerinin Almanca verilmesini savunan Almanya'daki Türk çatı örgütlerinin farklı gerekçeleri olmakla birlikte, asıl nedenin “Türkçe verilebilmesinin mümkün olmadığına inanmaları” olduğu anlaşılmaktadır. (Adıgüzel, 2004)³. Burada birkaç yöneticinin gerekçelerine yer vermek faydalı olacaktır.

Avrupa Ehl-i Beyt Alevileri Federasyonu Başkanı Fuat Mansuroğlu, din derslerinin Almanca verilmesi durumunda “11 Eylül sonrası İslam'a karşı yoğunlaşan ilgi sonucunda Müslümanların kendilerini Almanya'da daha rahat ifade edebileceklerini ve İslam'ı daha güzel anlatabileceklerini” ifade etmektedir.

İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG) Genel Başkanı Yavuz Çelik Karahan “Türkçe verilecek diye çocuklarımızın dini inançlarını öğrenmelerine mani olamayız. Alman yetkililer 'biz her etnik topluluk için ayrı dilde din dersi koyamayız. Ortak eğitim dili Almanca'dır.' diyor. Ama bizim buradaki çeşitli kuruluşlar illa Türkçe olacak diye zorluk çıkarıyorlar” demektedir.

İslam Kültür Merkezleri Birliği (İKMB) Genel Sekreteri Erol Pürlü, Alman kanunlarına göre “Türkçe din dersi verilmesi mümkün olmadığı için Almanca olmasını savunuyoruz. Almanca olarak da İslam anlatılabilir. Çünkü bu din dersini tüm müslümanların alması lazım. Ayrıca Almanlar okul sistemlerinde verilen tüm müfredatı, dersleri kontrol ediyorlar. Eğer din dersleri Türkçe verilirse, Almanların bu dersleri kontrol edebilmeleri mümkün olmaz.”

Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu Genel Sekreteri Seydi Koparan din dersinin Almanca verilmesini istemelerini “güncel siyasetten kaynaklandığını, aslına bakılırsa Alevi öğretisini Almanca'ya çevirmenin çok zor olduğunu, öğretilerinde Almanca'ya karşılık gelen kelimeleri bulamadıklarını” söylemektedir.

3- Almanya merkezli Türk derneklerinin çatı örgütleri yöneticileri ile yapılan derinlemesine mülakatlarda İslam Din Dersi'nin neden Türkçe verilemeyeceği veya verilmemesi gerektiği ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Adıgüzel, 2004: 264-355

5. SONUÇ

Almanya'daki Türklerin dini ve manevi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve kültürel kimliğin en önemli unsurlarından biri olan din unsurunun gelecek nesillere doğru biçimde aktarılabilmesi için okullarda verilecek İslam din dersi çok önemli bir ihtiyaçtır. Ancak bu ihtiyacın henüz karşılanmadığı ortak kabul olarak ortada dururken, gerek resmi kurumlar, gerekse STK'lar tarafından bundan sonra nasıl bir strateji izleneceği ile ilgili de henüz netleşmiş bir strateji bulunmamaktadır.

Almanya'da doğup büyüyen yeni nesillerin kendi kültürlerini ve dini değerlerini koruyabilmeleri için Türk STK'lar bir taraftan gönüllük esasına dayalı çalışmalar yürütürken, diğer taraftan İslam din dersinin Alman okullarında zorunlu ders olarak okutulmaya başlatılabilmesi için hem Türk, hem de Alman devlet kurumlarıyla işbirliklerini sürdürmektedirler.

Almanya Türkleri başta olmak üzere 4 milyondan fazla müslüman, Almanya'daki yeni nesillere kendi kurdukları cami derneklerinde ve çeşitli teşkilatlarda dini eğitim vermektedirler. Devlet okullarında İslami din eğitimi verilmesine yönelik girişim ve çalışmalar ise 1970'li yılların sonlarına kadar uzanmaktadır. Türkiye'ye geri dönüşün hâlâ gündemde olduğu yıllardan kalma Ana Dili Tamamlama Dersi içinde verilen din derslerinin eyaletlerin tamamına yakınında işlevselliğini yitirmesi ve talep olmaması sebebiyle kaldırılmasıyla, okullarda İslam din dersi imkanı kalkmıştır.

Almanya'daki Müslümanların yaklaşık yüzde 65'ini oluşturan Türklerin kurdukları STK'ların öncülüğünde gündeme getirilen talepler doğrultusunda Almanya arayışlara girmiş ve Müslümanları dönüştürme, tanımlanmamış Alman değerler sistemini olduğu gibi kabul etmelerini sağlama gibi birçok hedef biraraya getirilerek Alman İslam Konferansı şemsiyesi altında okullarda İslam din dersinin muhatabının ve müfredatının oluşturulmasına çalışılmıştır. Ancak 2006 yılında başlayan çalışmalarda henüz somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

Almanya'daki sınırlı sayıda okulda "Almanca İslam Bilgisi" altında, 1999 yılında Almanca olarak İslamiyet hakkında bilgilendirmeler başlamıştır ve yaklaşık 130 okulda 10. sınıfa kadar uygulanmaktadır. Ancak bu ders, dini cemaatin katılımı ile değil sorumluluğu tek başına Kuzey Ren Vestfalya (NRW) eyaleti tarafından üstlenilmiş bir biçimde verilmektedir. Aşağı Saksonya (Niedersachsen) Bavyera (Bayern), Rheinland-Pfalz, Baden-Württemberg, Schleswig-Holstein ve Hessen eyaletlerinde çok sınırlı biçimde dini içeriği de bulunan dersler uygulanmaya çalışılmaktadır. (DIK, 2010). Ancak bu uygulamalar anayasanın 7. maddesinde tanımlanan "olağan din dersi" değildir. Hatta bazı Müslüman STK'lar tarafından

“imansız din bilgisi dersi” olarak eleştirilmektedir. (Ekin, 2000:6)

Alman okullarında İslam din dersi mevcut hukuki şartlar içinde ancak Almanca olarak verilebilir. Dolayısıyla bu okullarda verilecek dersler için çok iyi Almanca bilen, İslam İlahiyatı konusunda yetmişmiş öğretmenlere ihtiyaç duyulacaktır.

Almanya tarafından İslam din dersinin verilmesinin önündeki “muhatap” engeli, Müslüman cemaatlerin birbirlerine karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı olmalarıyla, Almanya İslam Konferansı'na katılan teşkilatların da diğer cemaatlerin görüşlerini de dikkate alarak öneri geliştirmeleri ile daha kolay aşılabılır.

Alman anayasasının öngördüğü biçimde resmi okullarda zorunlu dersler kapsamında verilecek İslam din dersi müslümanların Alman toplumuna entegrasyonuna çok önemli katkılar sağlayabilir. Türkiye Devleti, Almanya'daki Türkiye kökenlilerin dini ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük önem arzeden okullarda İslam din dersi konusunda öncülük etmeli, Alman makamları nezdinde girişimlerini yoğunlaştırarak sayıları bir milyona yaklaşan okul çağındaki müslüman çocukların kendi dinlerini öğrenerek büyümelerine daha fazla katkı sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

ABADAN-UNAT, Nermin (2002), Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ADIGÜZEL, Yusuf (2004), Kimliğin Korunmasında ve Üretilmesinde Türk Derneklerinin Rolü, Almanya/ Köln Örneği, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.

KÖSE, Ali ve Talip Küçükcan (2008), AB Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi, İSAM Yayınları, İstanbul.

AŞIKOĞLU, Nevzat Yaşar (1993), Almanya'da Din Eğitimi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

ATİB (Avrupa Türk İslam Birliği) (2000), 2000'li Yıllara Doğru Batı Avrupa Türklerinin Ana Meseleleri, ATİB Yayınları, Köln.

BAŞKURT, İrfan (1995), Federal Almanya'da Din Eğitimi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Nu:101, İstanbul.

DİTİB (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) (2007), Seyyid Bilal Camii İbadete Açıldı, DİTİB Online Basın Açıklaması, 18.09.2007, www.ditib.de , 12.07.2010'da girildi.

DIK (Deutsche Islam Konferenz), Almanya İslam Konferansı, <http://www.deutsche-islam-konferenz.de>, 01.09.2010'da girildi.

EKİN, Fikret (2000), Almanya'da Din Dersi Mücadelesi, ATİB (Avrupa Türk İslam Birliği) Yayınları, Köln.

GENÇ, Yusuf (2004), Almanya'da Çokkültürlülük, Kültürlerarası Eğitim Ve Türk Öğrencilerin Durumu (Hessen Örneği), Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi

GRAF, Peter (2005), Almanya'daki Müslüman Öğrencilerin Din-Ahlak Eğitimi, Türkiye ve Almanya'da İslam, Devlet ve Modern Toplum Seminer Raporları, Konrad-Adenauer-Stiftung Yayınları, Sayfa:201-225.

HALICI, Nihat (2009), Almanya'da Şaşırtan İslam Araştırması, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4420847,00.html>, 15.07.2010'da girildi.

HAUG, S., S. Müssig, A. Sticks (2009), Muslimisches Leben in Deutschland, BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) - DIK (Deutsche Islam Konferenz), Forschungsbericht 6, Nürnberg.

IGMG (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş) (2007), Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (KRM) kuruldu, 10.04.2007, www.igmg.de 12.07.2010'da girildi.

KAPLAN, İsmail (2008), Almanya`da üç Eyalette daha Alevilik dersleri başladı!, 11.01.2008, www.aabk.info, 02.09.2010'da girildi.

KILIÇARSLAN, Ali (2011), Kilise - Yüksek Yargı İlişkileri, 9 Şubat 2011, Hürriyet Avrupa.

KILIÇARSLAN, Ali (2010), Almanya'da İslam İlahiyatı, <http://www.turkpartner.de>, 01.09.2010'da girildi.

KIZILKAYA, Ali (2010), İslami kuruluşların olmadığı konferans İslam Konferansı olmaz!, 5 Mart 2010, Zaman Avrupa.

KÖKTAŞ, Emin (2006), Türkiye ve Almanya'da İslam İlahiyatı, Türkiye ve Avrupa'da Çok Dinli Yaşam, Konferans Raporu, Konrad-Adenauer-Stiftung Yayınları, Sayfa:123-139.

KÜÇÜKCAN, Talip (2009), Almanya'da Türkler, Kimlik Arayışları ve İslam, Editör: M. Murat Erdoğan, Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, Sayfa: 303-310.

KÜLAHÇI, Ahmet (2010), Hedef İslamla Diyalogu Geliştirmek, 17 Mayıs 2010, Hürriyet Avrupa.

ROHE, Mathias (2005), Almanya'da İslamiyet- Entegrasyon ve Gettolaşma, Türkiye ve Almanya'da İslam, Devlet ve Modern Toplum Seminer Raporları, Konrad-Adenauer-Stiftung Yayınları, Sayfa:97-109.

SMITH, Michael Peter ve John Eade (2009), Transnational Ties, Cities, Migrations And Identities, Comparative Urban And Community Research, Volume 9, Transaction Publisher, New Jersey.

STAUDACHER, Wilhelm (2004), Almanya'daki Türkler, 49. KAV Tartışma Forumu 31.03.2004 Tarihli Konuşma, Ankara. , 15.07.2010'da girildi.

ŞEN, Faruk (1999), Dem Recht entsprechen, So könnte islamischer Religionsunterricht an deutschen Schulenfunktioniere, Die Zeit, 12 Mai 1999.

TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) (2006), Avrupa'daki Türk Kadını, Almanya Örneğinden Hareketle Avrupa'da Yaşayan Türk Kadın Göçmenlerin Konumuna Dair Bir Analiz, TİSK Yayınları, Yayın No: 276, Ankara.